

Innovációs lehetőségek az új pedagógiai programban

BEVEZETÉS

E sorok írásakor a közoktatási intézetek már elkészítették pedagógiai programjaikat. Jelenleg folyik a jóváhagyási procedúra a fenntartó önkormányzatok részéről. (Sok településen már meg is történt.)

A nevelőtestületek egy nagyon fontos feladat megoldásán vannak túl. A következő tanévekben semmi teendő nem lesz, „csak” tanítani kell. Ez azonban merő tévedés. A pedagógiai programok készítésének még nincs gyakorlata Magyarországon. Az intézményvezetők, szakértők, önkormányzati szakemberek egymást jól kiegészítve gyarapították programkészítési ismereteiket. Ebből az következik, hogy korántsem biztos, hogy minden esetben tökéletes „művek” készültek. Változhatnak az intézet külső és belső feltételei is. Vagyis: az elkészített s jóváhagyott pedagógiai programokat folyamatosan meg kell feleltetni a külső és belső tényezőknek. Ha szükséges – márpedig az – módosítani kell a programokat.

Az alább leírtak tehát aktuális feladatok a jövőben is, hiszen olyan folyamatról van szó, amelynek még az elején vagyunk. A pedagógiai programok készítésével foglalkozó szakemberek számára megfontolásra javaslom a következő gondolatokat.

A VÁLTOZÁSOKAT KIVÁLTÓ KÜLSŐ TÉNYEZŐK

1998 szeptemberétől az oktatásban „rendszer váltás” következik be. Az oktatási intézmények a saját „helyi oktatási törvényük”, a pedagógiai programok alapján kezdik el az új tanévet. Olyan fontos törvények is hatályosulnak nagyobb részben, mint a Közoktatási Törvény, a Szakképzési Törvény és az új Országos Képzési Jegyzék (OKJ). A szakképzés számára a három legfontosabb törvény együttes alkalmazása igen nehéz feladatok megvalósítását jelenti.

A következő tanévekben minden szakképző intézményben ketté válik a belső oktatási rendszer: egy általánosan művelő és egy szakképző szakaszra. Ez elsősorban a helyi pedagógus munkakerő alkalmazása és a tanterem kapacitás tekintetében jelent majd problémát.

A várható nehézségek ellenére a külső törvényes keretek megteremtődtek az innovációs lehetőségek számára. Itt most nem önkéntes munkáról van szó. Ha úgy tetszik, ezek külső kényszerítő tényezőknek tekinthetők. A változtatás kényszere elől egyetlen oktatási intézmény sem térhet ki. Vajon hogyan élnek a lehetőségekkel? Valóban innovatív módon állnak-e hozzá a pedagógiai programok elkészítéséhez, vagy pedig felesleges adminisztrációs feladatnak tekintik?

A CÉLOK ÉS A LEHETŐSÉGEK ÖSSZHANGJA

Fontos tényező a tervekészítés, a jövőben való gondolkodás. A pedagógiai programok kötelező elkészítése arra kényszerítette a tantestületeket, hogy alaposan átgondolják iskolájuk jelenét és jövőjét. Vagyis tervet, programot kellett készíteniük. Ezt a magukra valamit adó tantestületek bizonyos időközönként kényszer nélkül is megtették. Most azonban más a helyzet. Minden nevelőtestületnek olyan programot kellett készítenie, amely:

- megfelel a „megrendelői” elvárásoknak,
- megfelel és jól támaszkodik a belső feltételekre,

- összhangban van a törvényi előírásokkal, és
- megfelel a fenntartó elvárásainak.

A pedagógiai programot az adott intézmény teljes vertikumára kellett elkészíteni. (Ez szakképző intézmények esetén 6-7 esztendő.) Ez tehát középtávú fejlesztési terv. Nagymértékű pedagógiai és szakmai előrelátás kell a mai világban még ilyen időintervallumra is tervet készíteni.

A gyorsan változó környezet dinamikus tervekét kíván. Olyan tervet, programot, amely „előrelátó”, de ugyanakkor gyorsan reagál a megváltozott környezeti feltételekre. Ez a fontos feltétel a célok helyes kijelölését, az eszközök pontos számbavételét és a megvalósítási út reális megmutatását igényli. A hasztalan álomkergetésnek itt most már nincs helye. Az intézmények nagyfokú önállósága egyúttal a felelősség megnövekedését is jelenti. A rossz tervezőmunka magában rejti a bukás lehetőségét is. A szakképző intézmény ebben az esetben először leépül, „elnéptelenedik”, s később becsukhatja kapuját.

A JÓ PEDAGÓGIAI PROGRAM NYÚJTOTTA INNOVÁCIÓS LEHETŐSÉGEK

Úgy vélem, hogy a jelző nagyon fontos! Csakis a jó pedagógiai program nyújthat innovációs lehetőségeket. A helyi sajátosságokat figyelmen kívül hagyó program legjobb esetben is csak konzerválja a meglévő állapotot.

A teljesség igénye nélkül néhány olyan tartalmi tényezőre mutatok rá, amely véleményem szerint jó innovációs lehetőségeket rejt magában a programkészítő nevelőtestületek számára.

1. Az oktatás-nevelés célja

Nem véletlen, hogy az Oktatási Törvény 48.§-a kötelező jelleggel írja elő a programkészítők számára, hogy programjukban foglalkozniuk kell e fontos tényezővel. Egy iskola számára az oktatás-nevelés céljának a tisztázása a legfontosabb. Kikkel kell ezt tisztázni? A pedagógusokkal, a szülőkkel és a diákokkal. Csakis velük együtt lehet elérhető, megvalósítható, életszerű oktatási-nevelési célokat kitűzni. Nagyon fontos, hogy ezek a célok korszerűek és a jövőbe mutatóak legyenek, hiszen ma a XXI. század gazdasági-társadalmi elvárásainak megfelelő fiatalokat nevelünk.

Tudni kell megfogalmazni az iskola nevelési hitvallását. Ebből a hitvallásból levezethető az embereszmény is. Vagyis az iskola pedagógiai programjában meg kell fogalmazni, hogy milyenek legyenek végzőkor a fiatalok.

Legyen reális a nevelés célja – az embereszmény. De legyen reális az oktatás céljának a megfogalmazása is. Tudni kell előre, hogy mire készít fel az iskola. A termelési gyakorlatra vagy pedig továbbtanulásra. Ez is alapvetően fontos tétel.

E lényeges elvek tisztázása után lehet hozzálátni a tantárgyak rendszerének a kidolgozásához és az egyes tantárgyak óraszámának a meghatározásához. E fontos munkálatok során végig figyelemmel kell lenni az oktatás-nevelés céljára. Minden tantervi munkálatnak ezt a célt kell szolgálnia. Természetesen az legalább annyira fontos, hogy az egyes tantárgyakat milyen tartalommal töltsük meg! Csak a korszerű ismereteket tartalmazó tantervek a valóban innovatívok.

2. A belső oktatási rendszer átalakítása

A legtöbb iskola belső oktatási rendszere évtizedek óta semmit sem változott. Rugalmatlan, a növendékeknek nem ad lehetőséget a belső átjárásra. A változó közoktatási rendszer kitűnő lehetőséget jelent a pedagógiai programkészítők számára, hogy hozzájáruljanak a belső oktatási rendszerük megváltoztatásához. Az okosan tervező tantervtestületek olyan belső rendszert hoznak létre, amely a továbbtanulási szándék tekintetében sikerélményt nyújt a diákok számára. Vagyis a belső rendszer legyen átjárható, és minden fiatal számára a képességeinek megfelelő szintet nyújtás.

A belső megfelelés azonban önmagában még nem elegendő. Tekintettel kell lenni a gyorsan változó külső feltételekre is. Tehát az a belső oktatási rendszer a jó, amely gyorsan reagál a külső kihívásokra, és harmonikusan alkalmazkodik is hozzájuk.

Az új belső rendszer kialakítása különösen a szakképző intézmények számára igen fontos. Ezt egyrészt az általánosan művelő szakasz és a szakképzés kettéválása indokolja, másrészt pedig a rendszeren belüli többszintűség:

- belépés 9. évfolyamra,
- kilépés az általánosan művelő szakaszból a 10. és 12. évfolyam végén,
- belépés a szakképző évfolyamokra a 11. és 13. évfolyamon.

Látható, hogy valódi többfunkciós rendszert kell működtetni az oktatás-nevelés céljának állandó figyelembevételével. Meggyőződésem, hogy az ilyen iskolát a továbbtanulni szándékozó fiatalok is szívesebben választják.

3. A szakmai profil korszerűsítési lehetőségei

A szakképző intézmények általában a múlt évtizedekből örökölték szakmai profiljukat. Ehhez alakították ki személyi és tárgyi feltételrendszerüket.

A profil megváltoztatásához tehát nem szívesen nyúlnak hozzá. A változtatásnak súlyos anyagi vonzata lehet. Ezt pedig a mai pénzszűke világban nem tudják a fenntartók vállalni. Ennek ellenére a korszerűsítésre törekvő szakképzők folyamatosan gondozzák szakmai profiljukat. Olyan szakmacsoportos oktatásra rendezkednek be, amelyen belül a speciális szakmai kimenetek rugalmasan változtathatók. Természetesen a személyi és dologi feltételek „karbantartása” fontos feladat. Gondoskodni kell a pedagógusok folyamatos át- és továbbképzéséről és az eszközrendszer korszerűsítéséről. A pedagógus-továbbképzések anyagi feltételei ma már biztosítva vannak, a dologi fejlesztések esetében pedig sajnos szinte kizárólag pályázati vagy támogatói pénzekre lehet támaszkodni.

Csak a szakmai profilját folyamatosan megújítani képes szakképző intézmény tud fennmaradni a képzés rendszerében. A profilmódosítás tehát fontos fejlesztési feladata a szakképző intézeteknek.

4. Az oktatás módszerének korszerűsítése

A törvény szellemében az oktatás módszerének megválasztása a pedagógusok szuverén joga. Mégis olyan kérdéstről van szó, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni a programkészítés során. Olyan demonstrációs feltételrendszert kell létrehozni, amelyből a tantárgy és a téma sajátosságából adódóan választhat a pedagógus. A korszerű demonstráció fontos tényezője a módszertani kultúrának. Napjainkban az informatika-számítástechnika elemeinek elterjedése tapasztalható minden tantárgy oktatásában. Ennek több haszna is van:

- a korszerű számítástechnikai készülékek önmagukban is felkeltik a diákok érdeklődését,
- bizonyos szempontból olcsóbbak is, hiszen többféle funkció ellátására alkalmasak.

A pedagógiai programok készítése során a tárgyi-eszközfejlesztési tervbe bele kell foglalni. Ez a fenntartónál ellenállásba ütközhet, de még abban az esetben is vállalni kell, ha a szükséges pénz szakképzési támogatásokból biztosítható!

5. A tanulói teljesítmények korszerű mérése

Az értékelés a tanítás-tanulás folyamatának nélkülözhetetlen eszköze. Szerepe van a tervezésben, magában a folyamatban és a folyamat befejező szakaszában is. Arra hivatott, hogy informálja a pedagógiai folyamatok résztvevőit arról, hogy a folyamat tevékenységei mennyire érték el a céljukat. Az objektív értékelés feltételei a tanulói teljesítmények korszerű mérése. A programkészítés során hozzá lehet nyúlni a régi, megkövesedett módszerekhez. Rögzíteni kell a mérés gyakoriságát és módszereit. Új, demokratikus elemeket kell bevinni a rendszerbe, hogy a tanuló ne legyen kiszolgáltatva. A számítástechnika eszközei ez esetben is megbízhatóbbá és objektívebbé tehetik a mérést.

A felhasználás lehetséges területei:

- intelligenciát, különböző képességeket mérő tesztek,

- személyiséget vagy a személyiség egyes komponenseit feltáró tesztek,
- egyes tantárgyi eredményességet vizsgáló tesztek,
- az idegen nyelvi oktatás sajátos szövegértelmezést, kiejtést értékelő programjai.

A fentiek mind-mind korszerű elemei, lehetőségei lehetnek a tanulói munka megítélésének.

6. Korszerűsítési törekvések a tanórán kívüli nevelőmunkában

A tanórán kívüli nevelőmunka fontos területe az iskolai nevelőmunkának. Tervezhető és megfelelő szervező munkával a célok megvalósíthatók.

Bár a törvény kötelezően nem írja elő, hogy a pedagógiai programok magukban foglalják – ennek ellenére tanácsos a nevelőmunkának ezt a területét is rendszerbe foglalni. Egy iskola szellemiségét a hagyományai adják. Nagyon bölcs dolog a régi hagyományokat ápolni – s ennek módját rögzíteni –, illetve a tervekészítés során új, később hagyománnyá váló programokat kidolgozni.

A Köznevelési Törvény finanszírozás szempontjából garanciális elemeket tartalmaz. Ezek közül a legfontosabb tényező a kötelező tanítási órák és az ebből számítható nem kötelező tanítási órák száma. Ez utóbbiak – jó tervező munkával – szakkörök, diákkörök, képességfejlesztő programok megvalósítására is fordíthatók. Ezek az új lehetőségek továbblépést jelentenek a nevelés területén, de ismeretek elmélyítésére is alkalmasak.

A pedagógiai program készítése során tehát élni kell ezzel a lehetőséggel is.

7. Kapcsolat a környezettel

Többször volt szó az intézménynek a környezettel való kapcsolatáról. Ajánlatos ennek egy külön fejezetet szentelni.

Egy intézmény sikeressége nagy mértékben attól függ, hogy milyen kapcsolatot épít ki a környezetével.

Így:

- a fenntartóval
- a szülői házzal
- a gazdálkodó szervezetekkel
- a gazdasági kamarákkal
- a szakminisztériumokkal
- a Művelődési és Köznevelési Minisztériummal
- a Munkaügyi Minisztériummal
- a Nemzeti Szakképzési Intézetekkel
- a pedagógiai szolgáltató intézetekkel
- a sajtóval
- a televízióval
- a rádióval
- más oktatási intézményekkel.

Látható, hogy igen nehezen kezelhető kapcsolatrendszerrel van szó. A kapcsolatok építésére fordított energia azonban bőségesen megtérül. Ha az intézményt környezete befogadja, számít szolgáltatására, akkor és csakis akkor választható fel az iskola jövőképe.

Ajánlatos ezeket a kapcsolatokat is rendszerbe foglalni, és ápolásukat tervszerűen végezni. Ha úgy tetszik – bár arról nem kívánok írni –, ez a fejezet a managementé, aki arra törekszik, hogy minél jobban „adja el” intézményét a környezetének. Ez a gondolatsor nyilván több – ma már az oktatásban sem idegen – új fogalmat is takar. Ilyenek: a marketing, a promóció, a minőségbiztosítás stb.

8. A fenntartótól kapott többletfeladat

A többletfeladatnak is lehet jelentősége az innováció szempontjából.

Arról a lehetőségről van szó, amikor a fenntartó önkormányzat megbízza valamelyik intézményt egy speciális oktatási feladat ellátására. Ehhez pontosan meg kell jelölni a feladatot, s ami még

fontosabb, a feltételeket is biztosítani kell. Ez a többletfeladat új szakmai irányok kijelölését, új feltételrendszer létrehozását jelentheti az iskola számára. Innovációs lehetőség tehát, amelynek örülni kell.

ZÁRSZÓ HELYETT

A teljesség igénye nélkül igyekeztem bemutatni néhány példán a pedagógiai programok innovációs lehetőségeit. A legfontosabb az, hogy a program reális, megvalósítható legyen. Nagy hiba lenne, ha elkészülte után félretennék, és felsőhajtának a pedagógusok: „na ezen is túlvagyunk”. Ezen nem szabad „túl lenni”. Az abban foglaltakat figyelemmel kell kísérni és meg kell valósítani. A megvalósításnak számos gátló tényezője lehet. *Ilyenek:*

- Maga a pedagógus. Az előző évtizedekben nem kényszerült önálló tervezésre, gondolkodásra. Az önállóság megtanulása több évet, esetleg évtizedet vehet igénybe.
- A dologi feltételek hiánya. Az egyes oktatási intézmények nem azonos kondíciókkal rendelkeznek (általános iskolák – középiskolák, gimnáziumok – szakképzők).
- Központi támogatás hiányában a feltételbeli különbségek tovább nőhetnek. Feltételek hiányában a legjobb innovációs elképzelés sem ér semmit.
- A fenntartó hozzáállása oktatási intézményeinek programjaihoz. Sajnálatos, hogy a legtöbb fenntartót a pedagógiai programokból csak az érdekli, hogy fejlesztést ne tartalmazzon, és az állami garanciákon túl többletfeladat ne legyen benne. Mert ha erre utaló szándékot lát a programokban, nem hagyja jóvá.
- A sokat emlegetett környezet. Vajon „vevő” lesz-e a megújulni szándékozó oktatási intézményre? Bölcsen előrelátó nevelőtestület ezt előre feltérképezi.

Fenntartásaim ellenére úgy vélem, hogy legyünk derűlátók. Azok a nevelőtestületek, amelyek a fejlődés útjára akarták állítani iskolájukat, azoknak a nehézségek ellenére is sikerült elérni céljait, ha volt bennük innovatív erő és kitarás. Remélhetően ez a jövőben is így lesz!

BENKES RÉKA – VASS LÁSZLÓ

Deák Ferenc Gimnázium – Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Galaxisról galaxisra

– 3. „NEMCSAK DIÁKOKNAK”... –

Ebben a rövid írásunkban két – az Automex Kft. gondozásában megjelent – elektronikus kiadványt mutatunk be, a magunk lehetőségeivel, eszközeivel és módszereivel próbálva meg előmozdítani a szóban forgó és a hozzájuk hasonló – lassan mindennapi életünket is átható – nagy teljesítményű információhordozók alkalmazását az oktatásban.

Előljáróban következnek néhány szó a forgalmazóról és fejlesztőről.

A fiatal cég 1994-ben kezdte meg először az import, majd a saját fejlesztésű multimédia-szoftverek kiadását, s rövid idő alatt jelentős eredményeket ért el a CD-ROM-ok forgalmazásában. 1995-ben a magyar nyelvű szoftverek iránti igények kielégítésére hozta létre a Cyberstone Entertainment Fejlesztő és Kiadó Kft-t, mely ma már előkelő helyet foglal el a magyar nyelvű oktató, ismeretterjesztő és szórakoztató programok kiadásában. Az Automex a magyar szoftverek fejlesztésén, kiadásán és terjesztésén túl nagy gondot fordít a leg-